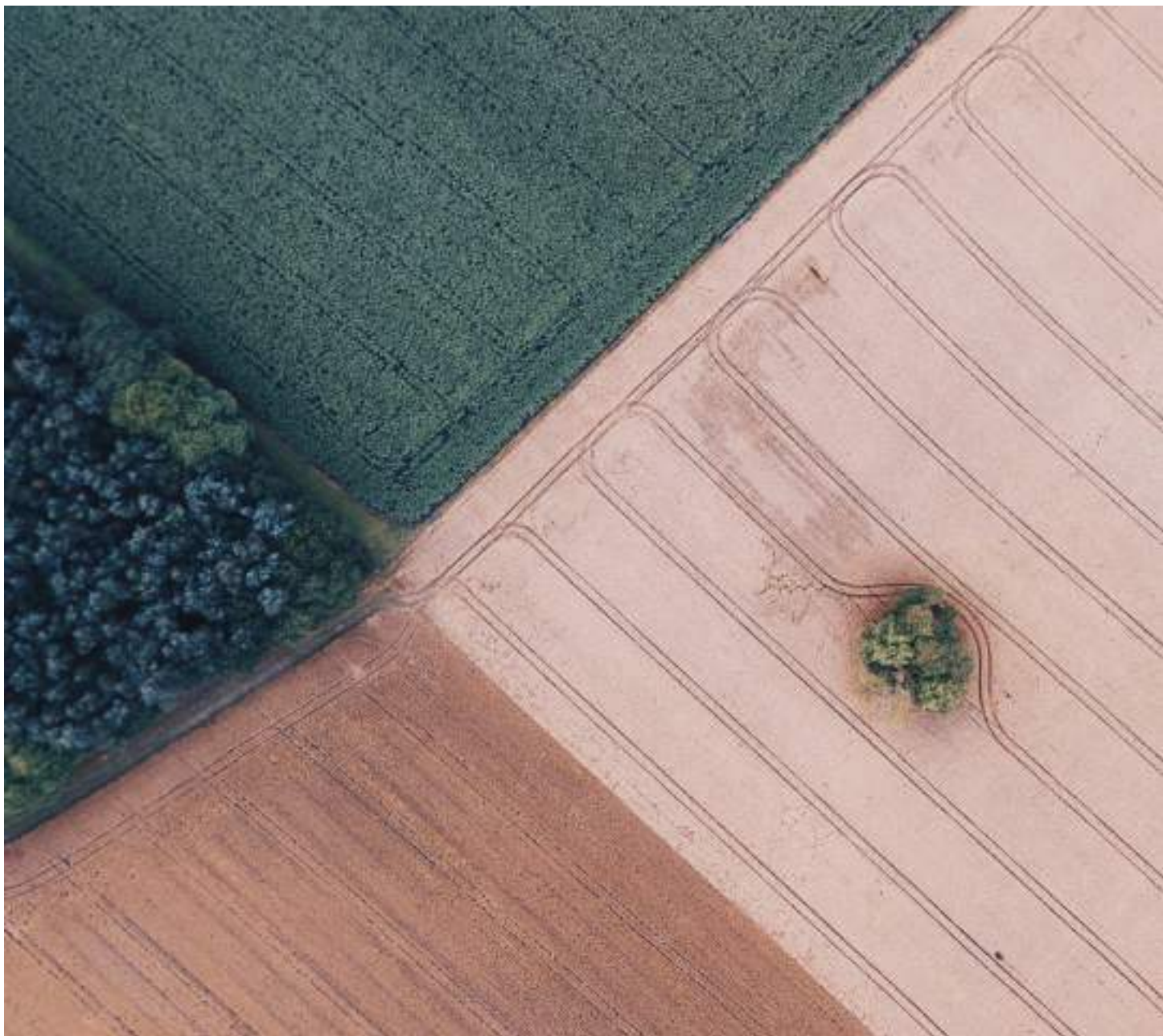

Anàlisi de les polítiques agroalimentàries amb visió de **Sobirania Alimentària** implementades als municipis petits i mitjans de la **Catalunya Central**.

Quines són les principals limitacions a les que s'enfronta el sector? Com es podria contribuir des de la XaSACC a superar els reptes identificats?

Autor: Raül Torras

Tutores: Rosa Binimelis i Sandra Ezquerra

Aquest treball ha estat possible gràcies a l'orientació i el compromís de la Rosa, a qui envio una forta abraçada desitjant-li una ràpida recuperació. I agrair també el suport incondicional de l'Aina i la seva llum per haver fet brotar el fruit d'aquesta investigació.

ÍNDEX

Abstract	3
Introducció	5
- Presentació	5
- Sistemes alimentaris: cap a nous horitzons	6
- La Catalunya Central	8
Abast i Desenvolupament	11
- Un escenari insostenible	11
- La vessant política de l'agroecologia	12
Les arrels teòriques	15
Metodologia	19
Anàlisi dels resultats	23
- La primera pedra del camí: l'elaboració de diagnòstics	23
- La realitat de l'administració local: entre la voluntat i la precarietat	25
- El sector productiu: buits i ombres	27
- La resposta dels consumidors	31
Conclusions i consideracions finals	35
Bibliografia	41
Annexes	45
- Guió orientatiu de l'entrevista	45

ABSTRACT

En un context on tant la societat civil com l'administració pública mostren una creixent preocupació per la configuració dels sistemes alimentaris i el seu impacte a nivell econòmic, social i cultural, aquest treball analitza com s'està construint un model alternatiu des dels municipis petits de la Catalunya Central. Recentment les polítiques públiques amb mirada de Sobirania Alimentària s'han anat incorporant a l'agenda política local, aleshores tant a nivell teòric com empíric esdevé molt rellevant identificar els reptes amb els que s'estan enfrontant com també conèixer com la Xarxa per la Sobirania Alimentària de Catalunya Central pot contribuir a superar-los. Davant l'absència de recursos bibliogràfics s'ha utilitzat una metodologia d'investigació qualitativa amb la realització d'entrevistes semiestructurades a actors directament vinculats a la xarxa o bé a experts en el camp de la Sobirania Alimentària. A partir d'aquesta aproximació al territori s'ha identificat que la falta de diagnòstics integrals, la precarietat dels ajuntaments, el baix nivell d'organització del sector primari i la dèbil resposta des del consum són els principals entrebancs als que cal fer front.

Paraules clau: Polítiques públiques, Sobirania Alimentària, administració local, XaSACC

In a context where both civil society and public administration show a growing concern about food systems' configuration and their impact at an economic, social and cultural level, this paper analyses how an alternative model is being built from small municipalities of Central Catalonia. Recently public policies with a Food Sovereignty view have been incorporated into the local political agenda, so at a theoretical and empirical level it becomes very relevant to identify the challenges they are facing with, as well as to know how the Xarxa per la Sobirania Alimentària de Catalunya Central can help overcome them. In the absence of bibliographic resources, a qualitative research methodology has been used with the realisation of semi-structured interviews with actors directly involved with the network or experts in the Food Sovereignty field. From this approach to the territory it has been identified that the lack of comprehensive diagnoses, the municipalities precariousness, the low organisation level from the primary sector and the weak response from consumption are the main obstacles to be tackled.

Key words: Public policies, Food Sovereignty, local administration, XaSACC

INTRODUCCIÓ

PRESENTACIÓ

Vivim temps de canvi, de ràpides i constants transformacions que dificulten en gran mesura la previsió de com i cap a on evolucionarà la nostra societat. Especialment durant la darrera dècada, la població catalana ha demostrat en innumerables ocasions la seva voluntat de participar en els afers públics, on l'assumpte d'una hipotètica independència de Catalunya ha passat a formar part de la quotidianitat política i social. Al tractar-se d'un tema vinculat a l'exercici de drets fonamentals, moltes vegades acaba girant entorn d'un concepte que de tant que s'ha utilitzat ha perdut part del seu significat originari: sobirania. I és que sovint, quan es parla de sobirania s'ignoren els múltiples àmbits en la que aquesta pot ser exercida, així que aprofitant també la recent configuració dels ajuntaments i la seva capacitat d'incidència en els assumptes locals, aquest treball aprofundirà en una de les moltes branques que conformen l'arbre de les sobiranes, la Sobirania Alimentària.

És un camp que en els darrers anys ha anat guanyant importància dins de la societat civil i s'ha anat incorporant parcialment a l'agenda política local, tot i que amb ritmes molt diferents dependent del factor contextual. Més concretament aquesta investigació analitzarà el context de les polítiques públiques alimentàries d'àmbit municipal emmarcades dins la Xarxa per la Sobirania Alimentària de Catalunya Central (XaSACC). Aquesta està encara en procés de creació, però els actors que la conformen ens seran de gran ajuda per analitzar críticament la situació del sector en les localitats de la Catalunya Central.

Per arribar a conèixer les arrels, l'objecte d'estudi seran aquells municipis i organismes supra-municipals de Catalunya Central que formen part de la XaSACC i que per tant han decidit emprendre polítiques i accions en el marc de l'agroecologia i la Sobirania Alimentària. S'hi inclouen també els consells comarcals donat que els municipis de mida més reduïda han valorat que és millor realitzar algunes accions de forma coordinada. Tot i que ciutats com Manresa o Vic també formin part de la XaSACC, s'optarà per no incloure'ls en l'estudi degut a que presenten característiques pròpies d'una ciutat i en aquest cas ens interessa posar el focus en pobles més aviat petits, ja que la majoria de propostes i bibliografia existent han estat pensades i aplicades en ciutats més grans.

En els diferents nivells administratius i polítics es comença a observar una creixent preocupació al voltant de la qüestió alimentària, en conseqüència, es busquen solucions locals als conflictes i desigualtats generats pel model actual. Malgrat aquests avenços, resulta paradoxal que les intervencions a favor de la Sobirania Alimentària han estat més teoritzades i desenvolupades en l'àmbit urbà que en municipis petits i mitjans d'entorns rural.

Davant d'aquesta realitat, aquest treball persegueix omplir el buit identificat aportant una contribució tant teòrica com metodològica a les polítiques empreses per les institucions locals dels municipis de mida reduïda de la Catalunya Central. Respon per tant a la necessitat d'analitzar, reflexionar i generar coneixements per enfortir el model agroecològic de la Catalunya Central. Es vol contribuir a donar-li més visibilitat i d'aquesta manera fomentar una governança de l'alimentació en municipis petits coherents amb el model de Sobirania Alimentària. És especial-

ment rellevant en la tessitura actual, on es percep un creixent interès per part dels ajuntaments en qüestions relacionades amb un model alternatiu de producció d'aliments al mateix temps que s'identifica una falta d'estudis i fonaments teòrics que sustentin les polítiques públiques agroecològiques aplicades a l'àmbit municipal.

SISTEMES ALIMENTARIS: CAP A NOUS HORIZONS

El sistema alimentari català no es diferencia del model global, responent així a la lògica capitalista en tot el seu cicle i atorgant als aliments la categoria de mercaderia, on la maximització dels beneficis econòmics apareix com a principal objectiu¹. No obstant, des de diferents sectors de la societat es ve defensant una alternativa a un model amb conseqüències nefastes per a la salut del territori i els seus habitants. En termes empírics doncs és rellevant veure com des dels municipis s'està construint aquesta proposta democratitzadora que vol deixar enrere la visió mercantil i posar al centre els drets i el benestar de les persones.

Ens situem en un context de canvi d'època on els Estats de Benestar cada vegada es troben amb més dificultats a l'hora de fer front a una gran varietat de noves circumstàncies que poden arribar a suposar un risc potencial per al conjunt de la població. Pensem, per exemple, en els debats originats al voltant de la gestió de la mobilitat i els seus efectes contaminants o bé la qüestió de l'habitatge. Els mecanismes utilitzats històricament per donar-hi resposta han demostrat ser obsolets i, per tant, cal reflexionar sobre la necessitat de redefinir les polítiques públiques per afrontar els riscos emergents. Aquest diagnòstic s'aplica també en les qüestions que ens ocupen en aquest estudi i posen de manifest la necessitat de polititzar un assumpte vital en totes les dimensions com és la Sobirania Alimentària, creant una nova agenda de polítiques públiques per garantir l'exercici del dret a una alimentació de qualitat.

Ens trobem en un context on l'administració sembla respondre més aviat als interessos de les empreses que conformen el model agroindustrial imperant en detriment d'iniciatives més artesanals. Trobaríem molts exemples per sustentar aquesta afirmació, com ara amb la normativa higiènic-sanitària. Petits obradors orientats a la transformació d'aliments locals estan obligats a complir amb les mateixes condicions que les grans multinacionals, dificultant en gran mesura la seva supervivència degut a la impossibilitat de fer front a la despesa econòmica que això suposa².

En aquest marc, esdevé molt rellevant analitzar quins passos s'estan fent per avançar cap a la transició ecològica. Aquí ens serà molt útil la definició que utilitzen Eduardo Sevilla i Manuel González per referir-se a aquest concepte: *“Suposa el pas d'uns sistemes econòmics, socials i polítics preservadors de privilegis, potenciadors de desigualtats i depredadors de la natura a sistemes ecològicament sans i sostenibles, econòmicament viables i socialment justos”*³.

El **Pacte de Política Alimentària Urbana de Milà** de l'any 2015 marcarà un punt d'inflexió situant al marc polític urbà la necessitat de substituir el paradigma actual. Els seus orígens es

---

¹ Josep Manel Busqueta, Clara Griera, Pau Llonch, Ivan Gordillo, Elena Idoate, Isabel Benítez Jordi Oliveras, Roc Padr, Oleguer Presas, Xavi Urbano, Helena Ojeda, Isabel Vallet, Carles Muntaner i Alfons Pérez, Sobiranes. Una proposta contra el capitalisme (Barcelona: Espai la Fàbrica, 2017), 98-99.

² Jordi Almiñana, entrevista realitzada al 28 de març del 2019.

³ Eduardo Sevilla i Manuel González, Introducción a la agroecología como desarrollo rural sostenible (Madrid: Grupo Mundi-Prensa, 2000), 34.

troben al 2014, moment en què quaranta de les ciutats que van participar a la Cimera del Canvi Climàtic de Lima decideixen fer un pas endavant conscients de la seva capacitat per avançar cap a un nou model de sistemes alimentaris. Es tracta d'un pacte per a la governança alimentària municipal, i des de la seva firma més de 130 ciutats de tot el món s'han compromès a buscar solucions locals per combatre la desnutrició, reduir el malbaratament d'aliments, protegir la biodiversitat i adaptar-se als desafiaments alimentaris que acompanyen al canvi climàtic⁴.

Un any després, a nivell estatal apareix la **Red de Ciudades por la Agroecología**, una associació d'entitats locals espanyoles que defensa la construcció de sistemes alimentaris locals, respectuosos amb el medi ambient, sostenibles, resilents, segurs i diversificats⁵. Es defineixen com una xarxa d'intercanvi presencial i virtual d'experiències, coneixements i projectes al voltant de sistemes agroalimentaris locals, com també de visibilització d'aquelles polítiques alimentàries amb enfocament agroecològic que ja s'estan desenvolupant. Tenen doncs una vocació molt pràctica ja que busquen donar suport als diferents processos de cada ciutat i incidir políticament en escales superiors.

Seguint amb la mateixa dinàmica, a nivell de la Catalunya Central l'any 2018 sorgeix la **Xarxa per la Sobirania Alimentària de Catalunya Central (XaSACC)**. Es defineixen com *"un espai de trobada format per entitats municipals i supramunicipals, projectes agroecològics, centres de formació i recerca sobre agroecologia i alimentació i associacions vinculades a la Sobirania Alimentària i compromeses amb el dret a l'alimentació i la promoció i suport de les economies locals"*⁶. La XaSACC busca aglutinar suports a favor de sistemes alimentaris locals que garanteixin menjar saludable, sostenible i accessible al conjunt de la població, aspirant a esdevenir un espai referent per a la promoció de polítiques públiques en clau de Sobirania Alimentària.

A continuació es presenten els objectius que persegueix:

- Foment de l'agroecologia i la Sobirania Alimentària per implantar i consolidar la producció agroecològica al territori.
- Impuls de pràctiques envers el consum agroecològic i l'economia social, incloent la distribució.
- Promoció de la transformació social mitjançant la difusió d'experiències i eines per sensibilitzar i avançar cap a la Sobirania Alimentària.
- Actuar com a grup d'interès i crear una plataforma d'incidència política per donar impuls a la implementació de polítiques públiques a favor de la Sobirania Alimentària i l'agroecologia.
- Enfortiment del moviment per la Sobirania Alimentària buscant punts de confluència entre les entitats a Catalunya Central, compartint recursos i sent un espai d'intercanvi, debat i acció.

---

⁴ Milan Urban Food Policy Pact, <http://www.foodpolicymilano.org/wp-content/uploads/2015/10/Milan-Urban-Food-Policy-Pact-SPA.pdf> (data de consulta: 2 de febrer del 2019).

⁵ Red de Ciudades por la Agroecología, "Misión y Visión". <http://www.ciudadesagroecologicas.eu/el-proyecto-de-red/> (data de consulta: 19 de febrer del 2019).

⁶ XaSACC, Manifest Xarxa per la Sobirania Alimentària de la Catalunya Central,

Jordi Almiñana, tècnic de Sobirania Alimentària i Energètica de l'Ajuntament de Navàs, aportarà una reflexió molt interessant durant l'entrevista a l'explicar que un dels factors que porten a la creació de la xarxa és el fet de que treballar únicament a nivell municipal era, en molts sentits, insuficient⁷. Aleshores la XaSACC es planteja com una eina per canalitzar els interessos de totes aquelles experiències del territori de la Catalunya Central que comparteixen moltes de les dificultats amb les que s'enfronten en el seu dia a dia, conscients de la necessitat d'aprofitar el "caldo de cultiu" existent favorable a generar xarxa i tirar endavant projectes transformadors conjuntament: *"I nosaltres amb la xarxa busquem que sigui un model exportable, perquè als altres territoris també necessiten connectar projectes i generar una comunitat que pensi i executi cada vegada més enllà. I podria permetre una certa resiliència en els productes, on encara que hi hagi canvis de govern i tingui nous interessos, doncs si existeix la xarxa es recolzen en aquesta i el projecte segueix viu"*.

En la mateixa línia Carles Pujol, tècnic de dinamització agroalimentària i agroecològica a l'Agència de Desenvolupament Local de Solsona i Cardona, afegeix que la XaSACC és una gran aposta per consolidar el treball cooperatiu i l'apoderament de la població, eines que defineix com a indispensables per realitzar canvis reals per avançar cap a una societat responsable on la utilització dels recursos sigui coherent per cada context territorial⁸.

LA CATALUNYA CENTRAL

Aquesta investigació posa el focus en la situació de les polítiques públiques alimentàries en els municipis petits i mitjans de la Catalunya Central, al entendre que la creació i consolidació de la XaSACC representa una excel·lent oportunitat per fomentar un nou model agroalimentari en aquesta zona. Mirem ara on es situa la Catalunya Central i les seves característiques demogràfiques.

El territori té una extensió total de 4745,83 km² i està format per les comarques de l'Anoia, el Bages, el Berguedà, el Lluçanès, el Moianès, Osona i el Solsonès. S'ha optat per incloure també el Lluçanès ja que es troba en procés de constituir-se com a comarca des de l'any 2010 i en el referèndum celebrat l'any 2015 més del 70% de la població hi va votar favorablement.

Tot i no existir una classificació universalment vàlida sobre les dimensions que ha de tenir un municipi per ser categoritzat com a petit, aquí s'utilitzarà la classificació emprada per l'IDES-CAT. Així, entendrem com a municipis petits a tots aquells inferiors als 10.000 habitants. A continuació es mostra el nombre de municipis amb aquestes característiques per cada comarca que conforma la Catalunya Central, com també el nombre d'habitants⁹:

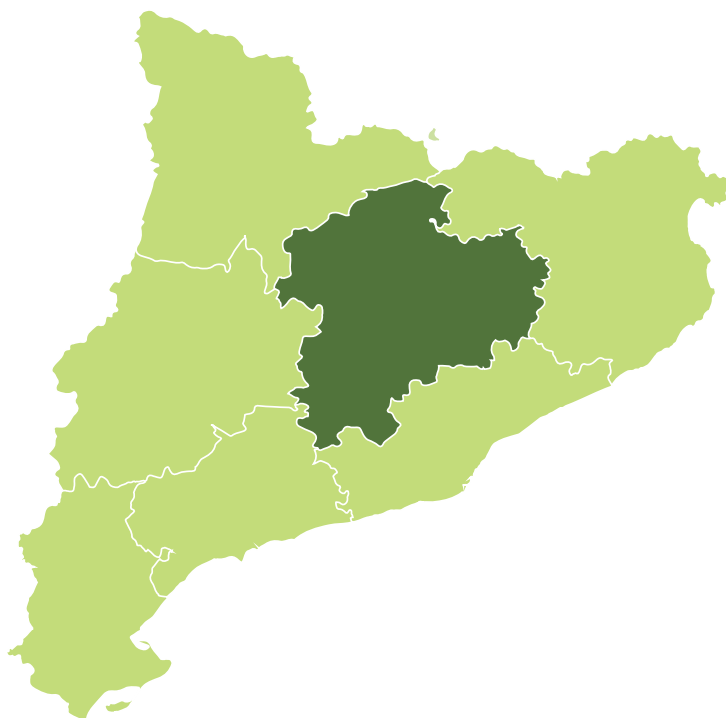
Anoia: 30 municipis, 51.826 habitants
Bages: 28 municipis, 89.415 habitants
Berguedà: 30 municipis, 22.905 habitants
Lluçanès: 13 municipis, 7.842 habitants
Moianès: 10 municipis, 13.432 habitants
Osona: 47 municipis, 78.928 habitants
Solsonès: 15 municipis, 13.392 habitants

⁷ Jordi Almiñana, entrevista realitzada al 28 de març del 2019.

⁸ Carles Pujol, entrevista realitzada al 17 de maig del 2019.

⁹ Institut d'Estadística de Catalunya, Població empadronada per grandària del municipi, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=248> (data de consulta: 23 de febrer del 2019).

1. Mapa de la Catalunya Central.

Font: elaboració pròpia.

2. Comarques que conformen la Catalunya Central.

Font: elaboració pròpia.

ABAST I DESENVOLUPAMENT

UN ESCENARI INSOSTENIBLE

Per comprendre la composició dels sistemes alimentaris actuals cal retrocedir als anys posteriors a la Segona Guerra Mundial, on les ciutats occidentals començaran a substituir un model d'alimentació tradicional basat en els productes locals per un basat en el transport d'aliments a llarga distància¹⁰. En aquest nou context apareixen grans explotacions, l'ús massiu de productes químics, l'ús de maquinària al camp agrari i la dependència dels combustibles fòssils en les diferents fases de producció i distribució d'aliments¹¹. Els efectes del canvi climàtic es fan cada vegada més presents, però lluny de disminuir el ritme de consum el lliure comerç es segueix expandint a un ritme voraç i sectors estratègics com l'agroalimentari prenen forma d'oligopoli de la mà de grans multinacionals¹².

El territori català també experimentarà aquestes transformacions radicals durant l'últim segle. L'agricultura i la ramaderia industrials aniran guanyant importància en detriment de les activitats a petita escala, i el resultat serà la desaparició de 52.739 explotacions en els últims cinquanta anys, un fort augment de la desigualtat en la distribució de terres i la destrucció de gran part de l'activitat agrària tradicional¹³.

Les conseqüències d'aquest gir porten a un model definit per l'explotació intensiva de recursos, la contaminació del planeta i els efectes nocius sobre la població. En termes de consum s'observa una transició nutricional definida per un preocupant augment de la ingesta de productes ultraprocessats, sucres i carn, en detriment dels cereals integrals, la fruita o els llegums. Aquesta tendència afecta de manera directa a la salut dels consumidors. Recentment co-neixiem un estudi publicat per *The Lancet*¹⁴ basat en la recollida de dades sobre la ingesta de quinze nutrients a 195 països del món, i les conclusions són veritablement alarmants: menjar malament (sigui per menjar algun aliment en excés o bé per un consum insuficient) acaba amb la vida de 11 milions de persones anualment, la majoria d'elles degut a problemes cardiovasculars, càncers provocats per la mala alimentació o diabetis. Christopher Murray, principal autor de l'article, afirma que *“una dieta pobre és responsable de més morts que qualsevol altre factor de risc”*.

Ens trobem davant d'un sistema irracional i insostenible on la fam de milions de persones conviu amb el desperdici de milions de tones de menjar; on supermercats venen productes vinguts

---

¹⁰ Milan Urban Food Policy Pact, <http://www.foodpolicymilano.org/wp-content/uploads/2015/10/Milan-Urban-Food-Policy-Pact-SPA.pdf> (data de consulta: 2 de febrer del 2019).

¹¹ Josep Manel Busqueta et al., *Sobirania. Una proposta contra el capitalisme* (Barcelona: Espai la Fàbrica, 2017), 102.

¹² Daniel López, Nuria Alonso, Pedro M. Herrera, *Políticas Alimentarias Urbanas para la Sostenibilidad: análisis de experiencias en el Estado Español, en un contexto internacional* (Madrid: Fundación Entretantos, 2018), 15.

¹³ Carles Soler i Fernando Fernández, *Estudio de la propiedad de tierras en España. Concentración y acaparamiento* (Bilbao: Agencia Vasca de Cooperación, 2015), 56-57.

¹⁴ Christopher J. L. Murray, “Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017”, *Lancet* 393 (2019), <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2819%2930041-8> (data de consulta: 25 març del 2019).

des de l'altra banda del món sota l'etiqueta "ecològic"; on grans cadenes d'àmbit global han estandaritzat el menjar arreu del món ignorant els efectes climàtics o les pèssimes condicions laborals a les que sotmeten als productors. I en aquesta tessitura, el sector productor és qui pateix en major mesura els seus efectes, al veure el procés de desvalorarització que ha viscut en els últims anys i condemnant a molts productors a la precarietat o a l'abandonament de les zones rurals.

LA VESSANT POLÍTICA DE L'AGROECOLOGIA

Per tots aquests motius el present treball gira entorn de la qüestió de la Sobirania Alimentària no només com una necessitat en termes alimentaris, sinó lligat a un discurs de drets humans, justícia i transformació social. Els sistemes alimentaris desenvolupen múltiples funcions socials, mediambientals, econòmiques i culturals tant a nivell individual com col·lectiu i són una font molt important d'ocupació, de comunitat i diversitat. Cal repensar les intervencions i les lleis que determinen el sistema alimentari des d'una nova concepció, fent-ne una lectura des de les cures i considerant el dret a l'alimentació com quelcom essencial per al benestar de totes les persones i que per tant ha d'esdevenir una responsabilitat de l'Estat del Benestar.

En aquesta línia, l'agroecologia es pot entendre com un paradigma alternatiu de desenvolupament rural, un enfocament multidisciplinar que busca transformar la realitat abordant-la des de tots els seus eixos. La seva dimensió sociopolítica persegueix incidir en els espais de presa de decisions relatives al sistema agroalimentari per impulsar polítiques i projectes locals considerats adequats des de l'òptica de la Sobirania Alimentària¹⁵.

En altres paraules, repensa el marc que sosté les polítiques i lleis que defineixen els sistemes alimentaris i es qüestiona quina utilitat hauria de tenir, partint de la base de que no ha d'aspirar només a produir el màxim d'aliments al preu més baix sinó que s'ha de regir pel conjunt de funcions econòmiques, socials, mediambientals i culturals que desenvolupen els sistemes alimentaris, tant a nivell personal com col·lectiu. Des d'aquest punt de vista s'han d'abandonar els criteris estrictament econòmics que regeixen el sector i entomar una mirada a favor del treball digne, l'enfortiment de la comunitat i el respecte a la identitat i cultura d'un territori.

Aquesta línia de pensament s'ha anat estenent entre els moviments socials i posteriorment ha arribat a determinades institucions, on si bé és cert que es percep una voluntat compartida, no s'ha produït encara una consolidació de l'agenda agroecològica als municipis. Tal i com ja s'ha mencionat anteriorment, en aquest estudi posarem la mirada sobre el territori de la Catalunya Central aprofitant el sorgiment de la XaSACC i els actors que la conformen per poder-nos aproximar a la situació d'aquest territori en matèria de polítiques públiques en clau de Sobirania Alimentària, entenent política pública com el conjunt d'accions que pretenen transformar la realitat en l'àmbit social per tal de solucionar problemes de determinats col·lectius¹⁶.

---

¹⁵ Elisa Oteros, Nerea Morán, J.L. Fernández-Casadevante i Daniel López, *Arraigar las Instituciones. Propuestas de Políticas Agroecológicas desde los Movimientos Sociales*, (Madrid: Libros en Acción, 2017), 55.

¹⁶ Quim Brugué, comunicació personal, 5 de novembre del 2019, Màster en Polítiques Socials i Acció Comunitària de l'IGOP.

La doble **pregunta** d'investigació a la que pretén donar resposta aquest treball és la següent:

“ A partir de l'anàlisi de les polítiques agroalimentàries amb visió de Sobirania Alimentària implementades als municipis petits i mitjans de la Catalunya Central, quines són les principals limitacions a les que s'enfronta el sector? Com es podria contribuir des de la XaSACC a superar els reptes identificats? ”

L'**objectiu** de la investigació és analitzar les intervencions dutes a terme pels organismes municipals i supramunicipals que formen part de la XaSACC i identificar els principals obstacles als que han de fer front en la consecució de la transició ecològica. Un cop identificats els esculls més rellevants, aquest estudi aspira a poder realitzar un conjunt de recomanacions aprofitant el potencial transformador d'un espai com la XaSACC. Així doncs aquest treball vol contribuir a posar el focus sobre una qüestió amb enormes implicacions polítiques, econòmiques i comunitàries, afavorir la generació de coneixements i reflexions al voltant de les mesures agroecològiques i aportar eines a aquells òrgans locals o supralocals que volen emprendre polítiques d'aquesta naturalesa.

LES ARRELS TEÒRIQUES

Si parlem de polítiques públiques que giren entorn de la idea de Sobirania Alimentària, el primer que cal fer és parlar dels antecedents i la naturalesa d'aquest últim concepte. Els seus orígens es troben a l'any 1996 en el marc de la Via Campesina, una organització mundial de sindicats de camperols que agrupa uns 200 milions de persones¹⁷. Llençaran aquest nou enfocament transformador com una forma de lluitar contra el model neoliberal imperant, definit per la gran acumulació de terres i recursos per part d'unes poques multinacionals que condemna a la majoria d'agricultors familiars, especialment les dones, a viure en una situació d'explotació, pobresa i exclusió¹⁸.

Al Fòrum Mundial per la Sobirania Alimentària celebrat l'any 2007, la Sobirania Alimentària es va definir com *“el dret de les persones a tenir aliments adequats des del punt de vista saludable i cultural, obtinguts a través de mètodes sostenibles i ecològics, i el dret a definir els seus propis sistemes alimentaris i agrícoles col·lectius”*.

A continuació es presenten els seus principis:

- 1.** La major part dels aliments consumits en un país han d'haver estat produïts en aquest.
- 2.** Lluny de la subordinació a l'estructura del comerç mundial, els pobles han de disposar de la capacitat d'escollir com es produeixen i consumeixen els aliments.
- 3.** Els sistemes alimentaris nacionals han de garantir una producció d'aliments saludables, de bona qualitat i culturalment adequats.
- 4.** Cal apostar per un repartiment i distribució justos dels mitjans de producció i de terres, donant el protagonisme als petits agricultors i les cooperatives en detriment de grans multinacionals.
- 5.** Els preus dels aliments han de respectar els drets tant dels productors com dels consumidors, garantint així un accés universal a una alimentació sana, suficient i culturalment adequada.
- 6.** Per mantenir l'equilibri del medi s'han de cuidar les pràctiques, eines i coneixements agraris tradicionals.

---

¹⁷ Marta G. Rivera-Ferre, comunicació personal, 19 de novembre del 2019, Màster en Polítiques Socials i Acció Comunitària de l'IGOP.

¹⁸ European Coordination Via Campesina, “¡Soberania Alimentaria ya!”, https://viacampesina.org/en/wp-content/uploads/sites/2/2018/02/Food-Sovereignty-a-guide-ES-version-low-res.pdf?fbclid=IwARQHiCFc00huAEM-5T6tBslh3qy1CSJmjGaxAq2NhDOfEqEIa1-nZ3jyE_8 (data de consulta: 21 de març del 2019).

La Sobirania Alimentària busca oferir una proposta per resoldre diferents crisis a les que s'enfronta el conjunt de la humanitat, destacant el fet que sorgeix des de baix, d'aquells actors més afectats per les conseqüències negatives del model actual, i amb pretensió de modificar les relacions de poder en el marc dels sistemes alimentaris¹⁹. Persegueix per tant un canvi sistemàtic per tal de democratitzar el control d'elements bàsics per a la supervivència humana com són l'alimentació, la utilització de la terra, l'aigua i la resta de recursos naturals, posant la mirada en el respecte dels drets humans i construït sobre els valors de la solidaritat, l'empoderament i la justícia social. Així, per Sobirania Alimentària no només ens referim a produir allò que consumim de forma responsable, sinó que l'horitzó es situa en una transició ecològica, política, econòmica i social²⁰.

A l'hora d'analitzar la literatura sobre polítiques públiques amb enfocament de Sobirania Alimentària en municipis petits i mitjans s'observa que s'hi ha prestat molt poca atenció. La majoria d'estudis han optat per posar el focus a grans nuclis urbans o ciutats, definits per una configuració demogràfica i una estructura social i econòmica molt diferents. Aquest buit teòric doncs reafirma la necessitat de disposar d'estudis comparatius i prospectius relacionats amb el desenvolupament de polítiques alimentàries sostenibles a partir dels quals dissenyar mesures transformadores.

Veiem ara com des dels ajuntaments de grans ciutats s'han implementat mesures en clau de Sobirania Alimentària, els àmbits en que aquestes es classifiquen, les principals limitacions i els factors de innovació. En el context espanyol ens serà de gran utilitat un estudi del març del 2018 impulsat per la Fundación Entretantos amb la col·laboració de la Red de Ciudades por la Agroecología, anomenat *Políticas Alimentarias Urbanas para la Sostenibilidad: análisis de experiencias en el Estado Español, en un contexto internacional*²¹. Analitza de forma molt exhaustiva les accions dutes a terme a ciutats pioneres com Barcelona, València o Saragossa i recopila de manera molt didàctica un important volum de recursos bibliogràfics d'àmbit nacional i internacional que giren sobre aquesta qüestió, fent d'aquest treball una eina indispensable per entendre els fonaments teòrics de les polítiques públiques alimentàries.

A partir d'una revisió bibliogràfica de fonts secundàries elaboren una tipologia de polítiques alimentàries que resulta molt apropiada per comprendre tot el seu potencial abast. A continuació es presenten juntament amb exemples concrets d'intervencions que s'inclourien en cada categoria:

- 1.** Governança i activació social: creació d'òrgans consultius o de participació per les polítiques alimentàries com els consells alimentaris locals, estructures de coordinació inter/ intra administrativa i multinivell, enfortiment del teixit associatiu, desenvolupament d'infraestructures comunitàries com obradors, cuines, escorxadors
- 2.** Investigació, comunicació, educació i canvi d'hàbits: campanyes per fomentar el consum d'aliments locals, cooperació amb institucions locals d'investigació,

---

¹⁹ Ariadna Pomar i Guillem Tendero, Ja volem el pa sencer. Respostes a la pobresa alimentària en clau de Sobirania Alimentària, (Barcelona: ASAC, 2015), 13-14.

²⁰ Josep Manel Busqueta et al., Sobirania. Una proposta contra el capitalisme (Barcelona: Espai la Fàbrica, 2017), 92.

²¹ Daniel López, Nuria Alonso, Pedro M. Herrera, Políticas Alimentarias Urbanas para la Sostenibilidad: análisis de experiencias en el Estado Español, en un contexto internacional (Madrid: Fundación Entretantos, 2018).

desenvolupament de dades orientades a la sensibilització, programes de comunicació sobre qüestions de la dieta, accions formatives sobre la salut o les implicacions socioecològiques del sistema alimentari.

- 3.** Accés i equitat: promoció de punts de venda d'aliments saludables en zones de rendes baixes, vinculació amb els recursos assistencials com ara menjadors socials o bancs d'aliments, compra pública en equipaments socials o programes d'inserció sociolaboral vinculats a la producció agrària sostenible.
- 4.** Cicles ecològics i perspectiva d'agrosistema: restauració dels ecosistemes agraris i descontaminació química dels sòls, foment de la producció ecològica, foment de les varietats agrícoles tradicionals i foment de la ramaderia extensiva.
- 5.** Producció i relacions camp-ciutat: inclusió de la producció agrària en la planificació territorial urbana i metropolitana, lleis i reglaments orientats a la protecció dels usos agraris del sòl, cooperació intermunicipal pel foment de sistemes alimentaris ciutat-regió, foment d'hortos urbans i bancs de terres.
- 6.** Proveïment i distribució: diversificació i visibilització dels punts de venda d'aliments locals, foment de l'emprenedoria en la producció, comercialització amb enfocament agroecològic, accés a infraestructures logístiques i de distribució i accés a finances.

L'estudi detecta diferències molt importants pel que fa a aquests tipus de polítiques, destacant el biaix cap a aspectes més econòmics i productius (polítiques sobre Producció i relacions camp-ciutat i de Proveïment i Distribució), àmbits en els que s'han desenvolupat més accions, mentre que els àmbits més vinculats a temes de rellevància social i ecològica no tenen tant protagonisme. En la mateixa direcció, afirma que les grans ciutats cobreixen la majoria d'àmbits mentre que les de dimensions més reduïdes no presenten uns nivells de integralitat tant elevats. Destaquen que la falta de recursos en aquesta àrea de govern esdevé una dificultat, especialment en les ciutats petites o mitjanes.

En la seva valoració del paper de l'administració afirmen que falta una visió estratègica que es tradueixi en una gran varietat d'accions, motiu pel qual s'observa una coordinació molt dèbil entre les diferents administracions. Aquesta coordinació és imprescindible per aconseguir un canvi d'escala (juntament amb el suport de moviments socials) i aconseguir replicar i estendre experiències pilot exitoses. Es mostren cautelosos doncs amb el paper dels diferents nivells administratius, perquè si bé és cert que ens els últims anys aquestes mesures han anat guanyant terreny creuen que falta un major compromís en el procés de governança i coproducció de polítiques públiques. En conseqüència, hi ha necessitat de personal i pressupostos específics per a les polítiques alimentàries.

Donat aquest context de precarietat posen de manifest la necessitat de disposar de bons diagnòstics per poder optimitzar recursos i impactes, on la cooperació entre administració i centres d'investigació esdevé clau per aportar dades per a una adequada planificació i implementació. També reconeixen el paper pioner de la societat civil pel que fa a les polítiques agroecològiques, defensant que l'administració ha de facilitar la implicació de les comunitats locals en l'elaboració d'aquestes. L'estudi atorga una gran importància a la governança d'es d'un enfocament participatiu, a la necessitat de construir processos de baix a dalt, multi actor i multi nivell per poder a dur a terme un canvi de paradigma.

METODOLOGIA

Aquest estudi ha estat elaborat principalment a través d'una metodologia d'investigació qualitativa per tal de poder identificar les impressions i percepcions d'aquells actors directament involucrats en l'objecte d'estudi. Si bé és cert que s'han utilitzat alguns indicadors quantitius com per exemple el pressupost municipal destinat a una determinada acció, s'ha intentat sobretot arribar a conèixer com perceben la realitat del territori aquelles persones i administracions directament vinculades a la XaSACC i el seu camp d'actuació. Conscients de que existeix una bibliografia molt limitada sobre aquest camp en els municipis petits de la Catalunya Central, s'ha considerat que aquesta metodologia permetria deduir quina és la situació del territori pel que fa a polítiques públiques en clau de Sobirania Alimentària, les traves que en dificulten el seu desenvolupament i consolidació, com també aquells factors que poden esdevenir palanques de canvi de cara al futur.

La principal font d'informació han estat les set entrevistes semiestructurades realitzades durant el transcurs de la investigació. S'ha posat la mirada en les administracions locals que han impulsat o col·laborat amb la xarxa, però s'ha volgut anar més enllà i consultar també a persones expertes en el camp de la innovació social, l'agroecologia i la Sobirania Alimentària, que no necessàriament treballen a la Catalunya Central però que poden fer aportacions teòriques de gran valor. D'aquesta manera hem obtingut una visió integral de l'agroecologia política i hem aprofundit en les experiències, percepcions i recomanacions dels actors implicats en la XaSACC. El lector trobarà el guió orientatiu de l'entrevista que s'ha utilitzat com a model a l'apartat d'annexes.

A continuació es presenten a les persones entrevistades i l'organisme al que representen:

Marina Vilaseca, sòcia fundadora de l'ARADA, una iniciativa d'economia social vinculada al desenvolupament local de zones rural i barris desafavorits.

Xavier Barniol, director tècnic del Consorci del Lluçanès, membre de la XaSACC. **Judit Perarnau**, tècnica de Desenvolupament Rural al Consorci del Lluçanès.

Daniel López, biòleg i doctor en Agroecologia per la Universitat de Còrdova, coordinador de la Red de Ciudades por la Agroecología.

Alba Rojas, coordinadora de l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central i membre de Frescoop, una cooperativa de serveis alimentaris del Bages i l'Anoia.

Jordi Almiñana, tècnic de Sobirania Alimentària i Energètica de l'Ajuntament de Navàs, municipi impulsor de la XaSACC juntament amb Artés.

Carles Pujol, tècnic de dinamització agroalimentària i agroecològica a l'Agència de Desenvolupament Local de Solsona i Cardona.

Ernest Clotet, alcalde d'Artés.

A partir d'una anàlisi crítica de la informació obtinguda a través de les entrevistes s'aniran desgranant i identificant els principals entrebancs amb els que s'enfronta el sector per d'aquesta manera contribuir a problematitzar una qüestió bàsica per a la salut de les persones i el territori i plantejar nous horitzons cap als que dirigir-se.

Més enllà de les entrevistes s'ha optat també per analitzar els documents produïts per la XaSACC, consistoris o entitats que hi participen com ara actes, documentació gràfica, pàgines webs, publicacions a les xarxes socials, etc.

ANÀLISI DELS RESULTATS

Arribats a aquest punt, toca posar la mirada en l'objecte d'estudi per intentar donar resposta a la pregunta d'investigació que ens plantejàvem a l'inici. Durant deu mesos s'han recollit dades sobre la situació de les polítiques alimentàries als pobles petits de la Catalunya Central mitjançant la realització d'entrevistes semiestructurades a actors clau representatius del territori i també a altres figures reconegudes en el sector de la Sobirania Alimentària.

Un cop sistematitzada tota la informació obtinguda, a continuació es presenta un anàlisi de les qüestions claus plantejades i la seva interpretació. Tal i com s'esmentava en la introducció, l'objectiu és contribuir a generar coneixements al voltant d'una qüestió de gran rellevància política, econòmica i social. Així, es presentaran les principals febleses que s'han anat identificant en el transcurs de la investigació precisament per contribuir a situar aquestes qüestions sobre la taula i extreure'n els aprenentatges necessaris per poder superar aquests reptes.

LA PRIMERA PEDRA DEL CAMÍ: L'ELABORACIÓ DE DIAGNÒSTICS

Abans d'actuar, cal conèixer. Si parlem de les intervencions públiques que persegueixen una transició ecològica, primer cal que ens fixem en com s'ha diagnosticat la realitat del territori perquè determinarà en gran mesura els objectius perseguits per les polítiques en qüestió, els destinataris d'aquestes i la manera en com s'implementen. Per diagnòstics entenem estudis basats en investigacions científiques, el desenvolupament d'indicadors i dades orientades a la sensibilització de la població, un mapeig dels actors i iniciatives existents, etc.

Les estratègies dels municipis han de partir de diagnòstics bons i sobretot operatius per poder optimitzar els recursos utilitzats i els impactes desitjats²². A l'hora d'obtenir resultats que responguin a la realitat és essencial disposar d'informació clara i actualitzada tant dels recursos potencials d'un territori com també de les seves necessitats. Quan parlem de recursos ens referim també al mapeig d'aquells actors vinculats a l'àmbit de la Sobirania Alimentària com podrien ser organitzacions de la societat civil o òrgans administratius. En aquest punt Daniel López, coordinador de la Red de Ciudades por la Agroecología, posa de manifest la necessitat d'incloure a altres actors de la societat que no treballen estrictament en qüestions de Sobirania Alimentària²³. Parla concretament de vincular-ho amb els organismes que treballen en l'àmbit de les emergències socials, com podrien ser entitats com Creu Roja o els Serveis Socials d'un municipi.

Tot i la necessitat de ser exhaustius a l'hora d'elaborar els diagnòstics, també cal ser conscients de que aquests no poden deixar de ser eficients. És a dir, no poden suposar un fre a l'hora de implementar projectes transformadors degut a l'exigència de comptar amb un volum de recursos determinat o de controlar la totalitat de variables que podrien incidir en la diagnosi.

---

²² Daniel López, Nuria Alonso, Pedro M. Herrera, *Políticas Alimentarias Urbanas para la Sostenibilidad: análisis de experiencias en el Estado Español, en un contexto internacional* (Madrid: Fundación Entretantos, 2018), 7-8.

²³ Daniel López, entrevista realitzada al 15 de maig del 2019.

Fixem-nos en quina valoració fan els diferents agents consultats sobre els diagnòstics existents en matèria de polítiques públiques agroalimentàries en el context de la Catalunya Central.

Alba Rojas parla de la importància de conèixer la realitat i les necessitats del sector productiu posant de manifest els entrebancs amb els que s'ha trobat l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central, argumentant que tenen una càrrega de treball molt gran i això impedeix trobar el temps necessari per reunir-se i exposar quina és la realitat amb la que conviu²⁴. Ressalta la necessitat de fer reunions molt operatives i efectives perquè sinó la involucració del sector és molt baixa.

En quant a accions concretes menciona que al juliol del 2018, sota el marc de les Jornades de Producció i Consum Agroecològic, van generar una trobada de productors d'horta que fins al moment treballaven des de la individualitat, i a partir d'aquí es va copsar la necessitat de disposar d'un espai on evocar necessitats i preocupacions al voltant de les qüestions logístiques i de distribució del producte. Parlem per tant d'una diagnosi basada en impressions més que una base científica. Així doncs, la coordinadora de l'Ateneu posa de manifest la importància d'estudiar degudament la situació del territori tot i que confessa que és una tasca lenta i costosa. *"Però pensa que tot això està molt verd encara, hi ha molt recorregut perquè hi ha moltíssims agents al territori que estan treballant i a vegades no ho saben ni ells que estan treballant en la Sobirania Alimentària"*.

En aquesta línia es mostra molt crítica amb el paper de l'administració, a qui acusa de tenir una capacitat molt limitada per treballar amb el territori i això es tradueix en un malbaratament de recursos. I es pregunta: *"I hi ha aquesta costum: jo faig un estudi, detecto unes necessitats i impulso una campanya, però realment és el que es necessita o és que he anat a buscar la informació només als llocs on està disponible i dels llocs que no n'hi ha els he obviat?"*

Per últim també fa referència als obstacles als que s'enfronten les persones interessades en aquest tipus de informació a l'hora de saber quines portes cal trucar. Parla de que el Departament d'Agricultura té les seves línies de treball i materials, la Diputació de Barcelona unes altres, dins de la Diputació hi ha els Consells Comarcals i dins d'aquests els municipis.

Ernest Clotet, alcalde d'Artés, comparteix la necessitat d'elaborar diagnòstics amb més profunditat²⁵. Comenta que abans de la XaSACC l'anàlisi del territori havia estat elaborat a partir de sensacions degut a la falta de recursos. La impressió de l'equip de govern era que existien grans dificultats a l'hora de comprar productes locals i ecològics, i que el funcionament de les cooperatives de consum era molt limitat. En aquest sentit es lamenta de que en gran mesura encara desconeixen la pagesia del seu territori i els productes que es treballen més enllà del vi o les grans explotacions ramaderes, com també quina part de la terra està en desús i les possibilitats que aquestes ofereixen.

En el cas dels horts, però, sí que van elaborar un estudi per conèixer la seva extensió, els seus propietaris, els productes cultivats, etc. A partir d'aquest van observar que hi havia moltes hectàrees conreables i que un nombre molt elevat de persones es dediquen a aquesta activitat a nivell personal, més per un estil de vida que per una voluntat d'obtenir-ne beneficis. Aquí Clotet opina que s'ha d'aprofitar tot aquest potencial i començar a treballar perquè s'hi puguin

---

²⁴ Alba Rojas, entrevista realitzada al 13 de març del 2019.

²⁵ Ernest Clotet, entrevista realitzada 14 de març del 2019.

guanyar la vida, ja que perceben que cada vegada hi ha més compradors disposats a adquirir aquest tipus d'aliments.

A Artés també han estat centrant esforços per conèixer els circuits de comercialització del municipi, concloent que la majoria de comerços i restaurants d'Artés adquireixen els aliments al Gros Mercat de Sant Fruitós del Bages. Més enllà de que tinguin voluntat o no de comprar productes ecològics i de proximitat creu que el sector productiu ara per ara no té la capacitat d'abastir-los amb les quantitats i regularitats que exigeixen. Ens traslladem a la qüestió de les infraestructures necessàries per donar-hi sortida, tema que s'abordarà més endavant.

El tècnic de Sobirania Alimentària i Energètica de l'Ajuntament de Navàs, Jordi Almiñana, també comparteix que sobretot entre el 2011 i el 2015, es van desenvolupar moltes intervencions que defineix com a intuïtives²⁶. És a dir, sense disposar necessàriament d'un diagnòstic previ, es van emprendre accions vinculades al desenvolupament rural, recuperació d'espècies, promoció de productes ecològics, etc. Conscients de la necessitat de disposar de diagnòstics fiables, l'any 2017 l'Ajuntament de Navàs juntament amb Arran de Terra²⁷ fan un estudi per conèixer la realitat del sector primari al territori. La imatge que n'extreuen és la d'una pagesia local molt convencional amb algunes excepcions de petits projectes ecològics vinculats a la vinya, l'oli o la mel. **“Es conclou que hi ha reptes generals compartits a tot el territori, ja que el model intensiu no augura un recorregut gens pròsper a 15 anys vista, i nosaltres els hi plantejarem la necessitat de buscar nous models productius per sobreviure”.**

Així, s'acorda que és necessari obrir un servei d'acompanyament i assessorament a la pagesia al detectar les enormes dificultats amb les que s'enfrontava a l'hora de sol·licitar ajudes o altres qüestions de naturalesa tècnica, en el qual s'està treballant des de la XaSACC i Arran de Terra i que al juliol del 2019 començarà la fase pilot als municipis d'Artés, Manresa i Navàs. A partir d'aquesta diagnosi també veuen que fa falta donar a conèixer experiències d'èxit alternatives per mirar de convèncer als productors convencionals i que facin el pas cap a produccions més sostenibles, una limitació abordada amb major profunditat en les pàgines següents.

LA REALITAT DE L'ADMINISTRACIÓ LOCAL: ENTRE LA VOLUNTAT I LA PRECARIETAT

Hem vist que els diferents agents vinculats a la XaSACC es mostren crítics amb l'abast dels diagnòstics existents, necessaris per poder posar en marxa mesures i serveis que posin el focus en sistemes agroalimentaris més sans, democràtics i sostenibles. Molt vinculat amb aquesta qüestió, al llarg d'aquest estudi s'ha pogut observar que la realitat dels Ajuntaments i les polítiques implementades per aquests es veuen en gran part limitades per l'escassetat de recursos, la capacitat d'acció dels equips de govern, els ritmes municipals i les traves burocràtiques²⁸.

Una reflexió compartida entre totes les persones entrevistades és que a grans termes, a nivell

²⁶ Jordi Almiñana, entrevista realitzada al 28 de març del 2019.

²⁷ Arran de Terra és una associació que promou l'Agroecologia i la Sobirania Alimentària, fomentant la producció ecològica i el consum de proximitat, la cohesió territorial i social, la justícia social i ambiental, i la conservació dels ecosistemes i recursos naturals.

²⁸ Nerea Morán, Isabel Vara, Lúcia García, David Gallar, i Ana Moragues, “Movimientos sociales y ayuntamientos: aprendizajes del trabajo conjunto”, Soberanía Alimentaria. Biodiversidad y Culturas, número 34 (març del 2019): <https://soberaniaalimentaria.info/numeros-publicados/69-numero-34/643-movimientos-sociales-y-ayuntamientos> (data de consulta: 22 de maig del 2019).

local la voluntat política de posar en marxa mesures transformadores existeix. Coincideixen en que les qüestions relacionades amb la Sobirania Alimentària han anat prenent força en el conjunt de la societat i en conseqüència s'han anat incorporant a l'agenda política.

Ara bé, aquí també hi ha qui mostra un punt de vista més crític i escèptic pel que fa al compromís real de l'administració. Marina Vilaseca expressa aquests temors de la següent manera: *“A nivell de discurs, és evident que està en l'agenda pública i és un tema que a tothom li convé parlar-ne, i evidentment hi ha gent que hi treballa i s'ho creu de debò. A partir d'aquí, els riscos de demagogia política són ben coneguts... Moltes paraules maques per posicionar una carrera política, però a l'hora de la realitat no es tradueix en mesures concretes”* ²⁹.

Més enllà de la motivació ideològica per caminar en aquesta direcció cal que la vessant política vingui acompanyada d'un conjunt de recursos humans, tècnics i econòmics per poder desplegar les accions desitjades. En aquest sentit hem comprovat que l'escassetat generalitzada d'aquests recursos en els municipis de la Catalunya Central ha dificultat en gran mesura l'aplicació, desenvolupament i seguiment de polítiques públiques de Sobirania Alimentària.

Des dels consistoris d'Artés i Navàs recorden que al tractar-se de municipis de menys de 10.000 habitants les seves possibilitats d'acció són més aviat limitades, comparat amb un nucli urbà amb una capacitat molt superior per mobilitzar recursos. Aquí Ernest Clotet parla de que aquesta precarietat en quant a recursos econòmics i humans genera molta incertesa a l'hora de planificar a llarg termini, on les limitacions en la contractació pública els obliga a contractar personal extern tot i que confessa que aquesta opció és només una solució temporal³⁰.

Per exemplificar-ho ens parla d'un projecte d'horts comunitaris que va engegar l'Ajuntament, l'objectiu del qual era arreglar i reservar un espai d'horta al municipi i dedicar-lo a la producció ecològica per par de famílies en situació de vulnerabilitat. La intenció de l'Ajuntament al engegar aquesta iniciativa era que tingués continuïtat en el temps, tot i que aquesta voluntat es va veure truncada per la falta de personal tècnic que acompanyés a les persones que hi participaven i vetllés per un adequat funcionament, com també per fiscalitzar que efectivament la producció era de caràcter ecològic. En conseqüència, valora que aquesta política ha quedat a mig fer i a hores d'ara l'ús que se'n fa és molt reduït, ja que de dotze parcel·les la meitat estan buides.

Daniel López afirma que aquest clima de precarietat en l'administració és força generalitzat a nivell estatal, tant per municipis més petits com per alguns nuclis urbans. Tot i així es mostra optimista al considerar que el debat de les polítiques alimentàries és encara molt nou i per tant s'ha de donar temps a l'administració perquè les incorpori degudament en el seu funcionament ordinari³¹. *“En este ciclo de 4 años se ha avanzado menos de lo que se quería, pero se ha avanzado mucho”*. Al ser un àmbit tant novedós, parla de que s'ha treballat sobretot allà on hi ha més recursos i un aparell administratiu més potent com són les ciutats, motiu pel qual els municipis petits i rurals presenten majors obstacles. Així, des del seu punt de vista la majoria d'aquests ajuntaments no disposen de tècnics amb formació específica sobre qüestions d'agroecologia, com tampoc d'un departament exclusiu que treballi qüestions de Sobirania Alimentària i per això parla d'accions aïllades sense l'existència d'un pla estratègic concret.

---

²⁹ Marina Vilaseca, entrevista realitzada el 9 d'abril del 2019.

³⁰ Ernest Clotet, entrevista realitzada al 14 de març del 2019.

³¹ Daniel López, entrevista realitzada al 15 de maig del 2019.

Això ens porta a un altre aspecte vinculat amb l'aparell administratiu com és la coordinació i col·laboració entre els diferents òrgans i nivells. És difícil valorar una qüestió tan àmplia però s'ha intentat copsar almenys quina percepció mostren els diferents actors per crear-nos una imatge representativa del context de la Catalunya Central. En general es podria dir que tots ells consideren molt necessari l'establiment de canals d'acció conjunta per poder avançar de forma coordinada cap a horitzons compartits. Malgrat tot, la sensació és que encara queda molt per fer en la construcció d'una estratègia conjunta. Des de l'Ateneu Cooperatiu s'han dedicat molts esforços en aquesta línia, però en paraules de la seva coordinadora *"Pel que fa a la coordinació entre administracions, cadascú té els seus diners i fa les seves polítiques en la seva parcel·la d'activitat, aleshores a l'hora d'establir una estratègia conjunta aquesta coordinació no existeix"*³².

En la mateixa línia, el director tècnic del Consorci del Lluçanès Xavier Barniol considera que en termes de polítiques públiques en clau de Sobirania Alimentària es podria fer molt més del que es fa³³. Apunta que aquesta situació s'explica per una voluntat política insuficient, per la falta de recursos tècnics i humans i perquè no s'actua de manera coordinada: *"...es va avançant com es pot. I si anessin tots a la una sí que es podrien fer coses, perquè ens trobem amb municipis de 150 habitants que no poden fer res"*.

Posant la vista en l'escala autonòmica però, la sensació compartida és que no s'està apostant suficientment per aquest paradigma. Aleshores resulta molt complicat teixir estratègies conjuntes amb l'esfera local. Jordi Almiñana ressaltava les seves contradiccions i creu que la teoria no s'adapta a la pràctica, considerant que es fan més aviat accions de caire simbòlic mentre que aquelles accions que suposarien un impacte real no s'acaben produint³⁴: *"...residències, hospitals, escoles, presons, etc, llocs on l'alimentació hauria de jugar un paper especialment clau perquè s'hauria de posar la salut al centre, i en canvi es donen productes alimentaris que omplen la panxa però no alimenten"*. Des d'una mirada constructiva, afirma que la Generalitat s'ha d'atrevir amb l'agroindústria i els seus privilegis per tal de beneficiar als petits productors i opina que sense un pla de país que promogui el canvi de model en totes les escales no hi haurà possibilitats d'èxit.

Carles Pujol aquí afegeix que la coordinació enriqueix molt tot el procés i suposa una gran ajuda als usuaris, tot i que en els nivells més alts es troben amb poca sensibilitat i pocs tècnics preparats. *"Com a cas d'exemple, a Enginyeria Agrària només tracten l'agroecologia en una assignatura no obligatòria, això ja demostra el poc interès que desperta"*³⁵.

EL SECTOR PRODUCTIU: BUI TS I OMBRES

Fixem-nos ara en la situació i la naturalesa del sector primari de la Catalunya Central. Quan parlàvem dels principis de la Sobirania Alimentària es mencionava la necessitat de retornar el protagonisme als agricultors i ramaders locals per configurar un sector primari fort i estable, capaç de dirigir un sistema alimentari que asseguri una producció d'aliments saludables, de

³² Alba Rojas, entrevista realitzada al 13 de març del 2019.

³³ Xavier Barniol, entrevista realitzada al 16 de maig del 2019.

³⁴ Jordi Almiñana, entrevista realitzada al 28 de març del 2019.

³⁵ Carles Pujol, entrevista realitzada al 17 de maig del 2019.

bona qualitat i culturalment adequats on el preu d'aquests respecti els drets tant dels consumidors com dels productors. A l'hora de valorar les polítiques orientades precisament a assolir aquesta transició és imprescindible prendre la temperatura al sector productor local per conèixer en quina fase es situen. Un cop analitzada tota la informació recollida podem afirmar que el reduït nivell de coneixement sobre el sector agroecològic, la desconfiança generalitzada davant aquestes pràctiques i l'escassa col·laboració per superar desafiaments conjunts són uns dels majors reptes als que s'enfronten les polítiques en clau de Sobirania Alimentària de la Catalunya Central.

Per obrir aquest tema ens situem al Lluçanès, un territori rural per excel·lència on el sector primari segueix tenint un pes molt important i s'hi acumula una important font de sabers tradicionals al voltant d'aquest àmbit. En l'entrevista realitzada a Xavier Barniol i Judit Perarnau es va posar de manifest un aspecte que des del seu punt de vista dificulta l'èxit de totes aquelles polítiques de Sobirania Alimentària: l'escàs coneixement sobre qüestions vinculades a l'agroecologia i la Sobirania Alimentària per part del sector agroromader convencional³⁶. Aquesta idea també serà expressada per Ernest Clotet, entre d'altres, qui destaca que la majoria de pagesos tenen la sensació de que ja han millorat molt en temes de contaminació, espais dels animals, etc., aleshores no es plantegen fer un canvi perquè tampoc coneixen exactament què suposaria³⁷. Clotet parla que davant d'aquesta situació cal millorar les estratègies argumentals per combatre el model predominant, per poder aportar arguments tècnics més enllà dels ideològics i d'aquesta manera convèncer al sector primari de la necessitat de construir Sobirania Alimentària.

En aquest punt resulta molt representativa la reflexió que fa Daniel López quan parla del concepte de sistema opressor oprimid³⁸ : *"...intentar superar esa adherencia de los oprimidos a los discursos del opresor que es lo que nos encontramos en el medio rural, agricultores justificando el derecho de Monsanto a acumular beneficios. Entonces hacen falta procesos de base y muy a largo plazo para superar esas identidades absolutamente contradictorias. Y no sólo contradictorias, sino suicidas. Yo creo que falta tiempo y también metodología"*.

La resta d'actors consultats comparteixen en gran mesura la idea de que encara hi ha un gran buit de coneixement sobre què suposa reconvertir una explotació a partir de criteris ecològics i sostenibles, i sobre com dur-ho a terme. Més enllà de la motivació ideològica i política, Jordi Almiñana expressa que la transició ecològica és també necessària en termes econòmics, argumentant que el model intensiu actual té molt poc recorregut i plantejant la necessitat de buscar nous models productius per assegurar-ne la supervivència³⁹. En aquesta línia parla de que en el sector tradicional tothom coincideix en la necessitat de conèixer noves experiències d'èxit que ajudin a superar els prejudicis que encara envolten al sector, aportant exemples concrets que permetin visibilitzar la viabilitat econòmica de projectes en clau de Sobirania Alimentària. Per fer front a aquestes dues grans limitacions des del consistori de Navàs per exemple l'any passat varen organitzar una jornada orientada a la pagesia per aclarir què implica la producció agrària ecològica, i també per presentar alguns models exitosos del territori, com una granja de pollastre ecològics. *"Per veure que no es una cosa extraterrestre, perquè abans dins la pagesia*

---

³⁶ Judit Perarnau, entrevista realitzada al 16 de maig de 2019.

³⁷ Ernest Clotet, entrevista realitzada al 14 de març del 2019.

³⁸ Daniel López, entrevista realitzada al 15 de maig del 2019.

³⁹ Jordi Almiñana, entrevista realitzada al 28 de maig del 2019.

es tenia com una mala imatge, de gent estranya, en canvi quan veuen que són pagesos de tota la vida doncs s'estableix un llenguatge molt més proper i ajuda en aquest sentit”.

Per tant, veiem que més enllà de disposar de pocs coneixements sobre un model coherent amb la Sobirania Alimentària, una altra gran limitació que dificulta tota la transició ecològica és la manca de bones perspectives econòmiques. Almiñana parla de que moltes de les explotacions actuals estan vinculades a grans empreses (algunes amb préstecs elevadíssims) on els productors desenvolupen un rol de treballador assalariat pràcticament, renunciant a gran part de la cultura pagesa tradicional a canvi d'uns ingressos més o menys estables. En aquestes circumstàncies es fa difícil orientar-se cap a un canvi de model degut a que els productors agroecològics s'han d'ocupar de tot el cicle (producció, gestió, comercialització, etc) mentre que ara es limiten a unes fases molt concretes, aleshores molts s'abstenen de fer un gir perquè consideren que no els serà rentable econòmicament.

Judit Perarnau, tècnica de Desenvolupament Rural del Consorci del Lluçanès, descriu un escenari lleugerament més positiu. La seva impressió és que efectivament aquelles explotacions de gran magnitud no solen considerar cap canvi (sobretot en el camp porcí) però aquelles més petites o familiars sí que cada cop estan més obertes a incorporar canvis enfocats a l'agroecologia⁴⁰. A partir de la seva experiència creu que en els últims anys la percepció ha anat canviant: *“Sí que fa uns anys era impensable ni esmentar-ho, perquè no es veia com una alternativa realista. Però ara que han anat sortint exemples que han demostrat que poden funcionar i que la mentalitat també ha anat canviant, doncs la gent va canviant una miqueta el xip”.*

En aquest punt és molt convenient parlar d'una iniciativa que a la llarga podria ajudar a superar en part els reptes identificats en el sector primari convencional: el Servei d'Assessorament als Professionals i Empreses Agroalimentàries. Aquest servei forma part de l'àrea de Desenvolupament Rural del Consorci del Lluçanès i intenta treballar tota la cadena de valor del sector agroalimentari⁴¹. Està dirigit tant a emprenedors que volen iniciar un nou projecte en el sector com a aquells que persegueixen créixer, innovar o consolidar projectes existents. Es tracta d'una iniciativa molt recent ja que es va posar en marxa ara fa un any i mig, i sorgeix al detectar que el sector primari s'enfrontava a unes necessitats molts específiques en les que un servei d'emprenedoria general difícilment hi podia donar resposta. Busca oferir suport en els diferents tràmits i gestions amb els que s'han d'enfrontar els productors, oferir-los propostes on poder vendre o exportar el seu producte com també formacions adaptades a les necessitats específiques de cada empresa o línia de treball. D'altra banda també busquen combatre el despoblament i el problema del relleu generacional a través de posar en contacte explotacions on els propietaris estan en procés de jubilació amb emprenedors que busquen on iniciar el seu projecte. Per últim, també dediquen molts esforços a crear xarxa i sinergies entre els actors que ja estan treballant en tot el sector de l'agroecologia però també amb aquells nous actors que s'hi volen incorporar.

Seguint amb els buits identificats al voltant del sector primari de la Catalunya Central, és necessari parlar també de les grans dificultats amb les que es troben els projectes agroecològics pel que fa a les fases posteriors a la producció del producte. La següent cita d'Alba Rojas, que és també membre d'una cooperativa de serveis alimentaris, resumeix a la perfecció la sensació

---

⁴⁰ Judit Perarnau, entrevista realitzada al 16 de maig del 2019.

⁴¹ Xavier Barniol, entrevista realitzada al 16 de maig del 2019.

que envolta aquesta qüestió⁴² : *“...fomentem molt l’emprenedoria però ser un emprenedor és una “putada”, i ser emprenedor agroecològic ja no t’ho explico. Per això és tan important el suport a la comercialització i els circuits curts de distribució, perquè la gent es pugui dedicar realment a l’àmbit rural amb les hores i l’esforç necessari. Aleshores si tu et vols dedicar a plantar enciams ecològics resulta que t’has de dedicar a collir-los, netejar-los, etiquetar-los, vendre’ls, portar-los, i a sobre has de tenir una bona pàgina web, fer trenta mil xerrades i rebre visites a casa perquè sinó no surten els números. Els productors s’haurien de poder dedicar a produir, i haurien d’haver-hi coses intermitges que els ajudessin en aquesta producció”*.

Els municipis petits de la Catalunya Central i el seu sector agroramader s’enfronten a una preocupant falta d’infraestructures necessàries per completar tot el cicle des de que es produeix un producte fins que acaba sent consumit. Ens referim a obradors multiproducte compartits orientats a la transformació d’aliments, escorxadors particulars o municipals, punts de venda de productes de proximitat, fires d’aliments agroecològics, etc. Aquesta situació genera importants traves a l’hora de fer sostenibles projectes més aviat reduïts, i s’identifica com una de les grans necessitats en termes de polítiques públiques.

Per exemplificar aquesta realitat i plantejar solucions innovadores podem destacar una iniciativa que menciona en Jordi Almiñana sobre quatre productors de carn ecològica del Berguedà que, davant la dificultat d’encarar individualment tota la qüestió logística i de transport, han decidit ajuntar-se per tal de compartir rutes de distribució⁴³. Tot i ser molt incipient, el seu objectiu és arribar a tenir una central de compres gestionat per una cooperativa que s’encarregui de tota la distribució i comercialització. Aquí el que és important destacar és que no només possibilita una reducció de costos econòmics, sinó que el fet de treballar en xarxa permet als productors disposar de més temps, temps que molts cops els falta per poder augmentar la producció i per tant la viabilitat econòmica, per poder promocionar els seus productes i arribar a nous clients, etc. En definitiva, per contribuir a generar un canvi d’escala que els permeti millorar les seves condicions de vida.

Si bé és cert que el suport de l’administració pot ser clau en aquest sentit, també hem de posar la mirada en com el propi sector primari s’organitza i s’enxarxa per tal de compartir recursos, pressionar l’administració i superar les adversitats identificades. En aquest sentit, l’escenari actual deixa força que desitjar. Al ser preguntats sobre aquesta temàtica, els entrevistats coincideixen en què hi ha poca cultura de col·laboració (sumat moltes vegades al desconeixement com es comentava abans) i per tant encara hi ha un llarg recorregut per aconseguir que la pagesia s’organitzi per donar una resposta col·lectiva als reptes compartits. Aquesta situació s’identifica també a nivell estatal, considerant que una de les principals limitacions en el camp de les polítiques agroalimentàries és la presència d’un sector primari dèbil, desorganitzat i dispers⁴⁴.

Des de l’ARADA han realitzat diverses accions en aquesta direcció, i Marina Vilaseca identifica que un dels grans desafiaments és involucrar directament i enxarxa al sector productor⁴⁵. En aquest punt, però, posa de manifest que enxarxa-se pot prendre significats molt diferents se-

---

⁴² Alba Rojas, entrevista realitzada al 13 de març del 2019.

⁴³ Jordi Almiñana, entrevista realitzada al 28 de març del 2019.

⁴⁴ Daniel López, Nuria Alonso, Pedro M. Herrera, *Políticas Alimentarias Urbanas para la Sostenibilidad: análisis de experiencias en el Estado Español, en un contexto internacional* (Madrid: Fundación Entretantos, 2018), 44-45.

⁴⁵ Marina Vilaseca, entrevista realitzada al 9 d’abril del 2019.

gons la distribució de poder i defensa la necessitat de garantir entorns de presa de decisions el més horitzontals possible. Vilaseca destaca que la qüestió de la Sobirania Alimentària és un repte de territori compartit per tots els actors, on encara que l'administració desenvolupi un rol molt rellevant, també cal tenir en compte tots els recursos que es poden mobilitzar des de l'esfera privada. *“Al final, el que importa és que realment es facin coses i s'intenti anar cap a les sobiranes, entre les quals l'alimentària. I amb el concepte de sobirania com a tal a vegades es pot generar una contradicció, ja que no la podem entendre d'una altra manera que compartida, que parteixi de la diversitat d'actors i dels recursos que cada un d'ells pugui mobilitzar”*. A l'hora de treballar transversalment dins del sector primari però, Marina Vilaseca identifica una gran limitació com és la baixa densitat de població, posant l'exemple de que en determinades zones del Solsonès només hi viuen unes tres persones per quilòmetre quadrat.

LA RESPOSTA DELS CONSUMIDORS

Aquest estudi intenta identificar els reptes més importants que giren al voltant de les intervencions públiques amb mirada de Sobirania Alimentària. Fins al moment hem parlat de la qüestió dels diagnòstics, de la situació de l'administració local i l'estat del sector primari. A continuació es discutirà un altre element que ha anat apareixent al llarg de totes les converses i bibliografia consultada i que determina en gran mesura la presència i l'impacte d'aquelles polítiques pensades en clau de Sobirania Alimentària: el consum d'aliments ecològics i de proximitat. Totes les mesures que es puguin implementar des de l'administració, independentment de l'àmbit en les que les ubiquem, plantegen canvis orientats a promoure una alimentació més sana, sostenible, justa i compromesa. Així doncs, la resposta de la ciutadania a l'hora de consumir aquests aliments esdevé clau a l'hora de comprendre fins a quin punt es compleixen els objectius marcats en cada una d'elles.

En aquesta direcció hem identificat que la percepció generalitzada és que la societat cada vegada està més sensibilitzada sobre temes d'alimentació saludable i responsable, fet que en els darrers anys s'ha traduït en un augment del consum d'aliments que compleixen amb determinats criteris ecològics. No obstant, es planteja un escenari en el qual es necessita dur a terme un canvi d'escala per poder garantir tant les demandes de consum de la població com la viabilitat econòmica de les iniciatives que treballen en l'àmbit agroecològic.

Si parlem de cobrir les necessitats de consum de la població, un element que distorsiona enormement la utilització de productes locals de proximitat és la presència d'aliments “ecològics” en els supermercats i les grans superfícies. Varis entrevistats han criticat el fet de que aquests establiments ofereixin productes catalogats com a “ecològics” tot i procedir de països molt llunyans, dels quals desconeixem les condicions laborals dels productors, la despesa en combustibles fòssils que ha generat la seva comercialització, i un llarg etc. Tot i els molts interrogants que presenten aquests aliments, una bona part de la població opta per consumir-los degut a les facilitats i la comoditat que suposa poder realitzar tota la compra domèstica en el mateix lloc i a un preu assequible. En aquest sentit és molt representativa l'aportació de Jordi Almiñana quan explica que al municipi de Navàs l'empresa Consum tenia la intenció d'obrir-hi un supermercat, i tot i la voluntat de l'ajuntament d'impedir aquesta obertura per intentar protegir els interessos del petit comerç, les seves competències van resultar insuficients i la presència del supermercat ha acabat generant importants impactes negatius en els establi-

ments de la zona⁴⁶.

D'altra banda, tal i com ja s'ha mencionat anteriorment, un canvi d'escala és necessari també per garantir la viabilitat econòmica d'aquelles iniciatives agroecològiques que compleixen amb criteris de Sobirania Alimentària. En un context de creixent interès per adquirir productes amb un compromís amb el seu entorn, han anat apareixent pràctiques molt diverses com ara horts comunitaris, venda a domicili, mercats agroecològics, botigues especialitzades o grups i cooperatives de consum⁴⁷. Des de l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central s'han acompanyat moltes iniciatives del territori i la seva coordinadora explica que la majoria d'elles són de mida reduïda i, especialment en els pobles, presenten molts entrebancs per mantenir la seva activitat⁴⁸.

Les cooperatives de consum ecològic són una de les opcions més freqüents, una pràctica d'economia alternativa que busca apropar la producció i el consum d'aliments amb criteris agroecològics de forma autogestionada. Al mateix temps, actuen com un espai de transformació social al promoure dinàmiques de reflexió i apoderament al voltant del camp de la Sobirania Alimentària. Alba Rojas mostra preocupació al referir-se a aquestes i parla de l'enorme dificultat de mantenir el ritme i la constància a l'hora d'invertir-hi temps, motiu pel qual és necessària una professionalització des del seu punt de vista: *"Molta gent no considera l'alimentació com una prioritat, ni tampoc el territori. Només prima el preu, i poder omplir un carro de la compra a un cost baix és el que interessa, independentment de quin impacte pugui tenir al territori. No dic que no els hi interessi, simplement no s'ho han plantejat. Perquè segurament tothom estaria d'acord en que s'ha de respectar el territori però com ho portes a la pràctica en la teva quotidianitat és molt diferent"*.

No disposem de dades exactes sobre la situació de les cooperatives als municipis de la Catalunya Central, però si ens fixem en la investigació d'Arran de Terra que acabem de mencionar, veiem que fan referència a un estudi les conclusions del qual van en la mateixa línia que expressava Rojas⁴⁹. Pronostiquen que a Catalunya existeixen uns 160 grups entre cooperatives formalitzades i grups de consum informals, que aglutinen al voltant de 9.300 persones. Ara bé, tot i aquesta important presència al territori català, identifiquen que a partir del 2017 n'ha disminuït el nombre degut als inconvenients per fer front als preus dels aliments, el desgast personal que impliquen i la falta de compromís amb aquest model alternatiu.

Aleshores observem la necessitat d'una mirada més àmplia per a que el consum ecològic de proximitat tingui un major impacte en el territori. A l'hora de generar consciència per avançar en aquesta direcció, Daniel López identifica la compra pública com una de les palanques de canvi més importants actualment. Ens referim a quan l'administració compra aliments per ser consumits en institucions com podrien ser escoles, hospitals, residències de dia, centres ocupacionals per persones amb discapacitat, etc. La compra pública disposa d'un gran potencial transformador dels sistemes alimentaris ja que suposa importants avantatges econòmiques,

---

⁴⁶ Jordi Almiñana, entrevista realitzada al 28 de març del 2019.

⁴⁷ Ariadna Pomar, Nicola Duran, Gonzalo Gamboa, Rosa Binimelis, Guillem Tendero, *Arran de Terra II. Indicadors de Sobirania Alimentària a Catalunya* (Barcelona: Entrepobles, 2018), 163.

⁴⁸ Alba Rojas, entrevista realitzada al 13 de març del 2019.

⁴⁹ Gemma Flores, Adrià Martín, Patrícia Homs, *El canvi d'escala: un revulsiu per la sostenibilitat del cooperativisme agroecològic* (Santa Coloma de Queralt: l'Aresta, 2017).

socials i mediambientals⁵⁰: per una banda contribueix a impulsar el sector primari i l'economia social a l'afavorir el consum de proximitat, la millora de la rendibilitat dels productors ecològics i per tant, de manera indirecta, ajuda a lluitar contra el despoblament rural. A l'adquirir aliments de proximitat i de temporada es redueixen les despeses en transports i carburants, reduint així la contaminació dels ecosistemes. I, per últim, cal destacar també el seu valor exemplaritzant al promoure la creació d'hàbits de consum crític i responsable.

Si traslladem aquesta qüestió als municipis de Catalunya Central resulta molt engrescador conèixer el cas de la Residència d'avis de Navàs, propietat de l'Ajuntament. El tècnic de Sobirania Alimentària i Energètica del municipi ens explica que fins al 2017 s'hi realitzava una dieta convencional on els aliments de proximitat tenien un paper residual i a més a més hi havia un gran malbaratament d'aliments⁵¹. Des del consistori es va decidir apostar pel canvi amb l'objectiu de beneficiar als productors de la zona al mateix temps que es millorava la salut dels residents, per passar d'"obrir bosses a tallar verdures". Confessa que s'estan trobant amb grans dificultats a l'hora de modificar dinàmiques molt enquistades i amb un personal que majoritàriament no té formació en aquests àmbits. Aquest 2019 finalment s'ha aconseguit introduir un programa de gestió de compres on els menús són configurats amb aliments de proveïdors de la zona i es preveu que això suposi un impacte econòmic de grans dimensions pel territori ja que el pressupost anual de la residència és de 170.000€, al mateix temps que té un component exemplificador molt important.

---

⁵⁰ Madrid Agroecológico, "Manifiesto por una compra pública alimentaria saludable y sostenible", <http://madridagroecologico.org/manifiesto-por-una-compra-publica-alimentaria-sana-y-sostenible/> (data de consulta: 12 de març del 2019).

⁵¹ Jordi Almiñana, entrevista realitzada al 28 de març del 2019.

CONCLUSIONS I CONSIDERACIONS

Aquesta investigació perseguia identificar els majors reptes en matèria de polítiques alimentàries sostenibles en el context dels municipis petits de Catalunya Central, conscients de que el sorgiment i consolidació de la Xarxa per la Sobirania Alimentària de Catalunya Central pot esdevenir una figura essencial a l'hora de superar aquestes limitacions. En aquest apassionant recorregut hem estat testimonis de la rellevància política i social que desenvolupen tant l'agricultura com l'alimentació, amb implicacions directes pel que fa a la salut pública, la sostenibilitat ambiental o la justícia social, entre d'altres. Hem posat el focus en pobles més aviat rurals degut a que generalment s'hi ha prestat menys atenció a l'hora de teoritzar i/o desenvolupar aquestes mesures, i tot i que l'agenda política local ha anat introduint mesures en clau de Sobirania Alimentària, hem constatat que la transició ecosocial es presenta encara com un escenari força llunyà.

El primer buit identificat ha estat en l'escassa elaboració de diagnòstics necessaris per dur a terme intervencions públiques, on la XaSACC haurà d'aconseguir potenciar l'elaboració d'estudis per disposar de informació clara, integral i fiable que contribueixin a la realització de polítiques públiques encertades i coherents amb la realitat del territori. En aquest sentit serà de gran ajuda la col·laboració que planteja entre centres de formació/recerca sobre agroecologia i alimentació i entitats municipals o projectes agroecològics, ja que d'aquesta manera es disposarà de dades locals imprescindibles per a la justificació social i ecològica de les polítiques a desenvolupar. Ara bé, també cal ser conscients de la importància de convèncer amb la pràctica, de recollir resultats significatius per als grups d'interès involucrats i eludir així una excessiva lentitud que posi en perill la consecució dels objectius establerts.

Un espai com la XaSACC representa una excel·lent oportunitat per superar aquest repte gràcies a la seva horitzontalitat i proximitat amb el territori, estructura oposada a un model top-down on la distanciació davant de les problemàtiques existents moltes vegades porta a la realització de diagnòstics equivocats i en conseqüència resultats més limitats. No obstant, disposar de informació precisa i actualitzada no serà suficient. Caldrà també que la XaSACC aconsegueixi fer-la arribar satisfactòriament a tots els seus membres per posar fi a una situació de desconeixement generalitzat relatiu a les qüestions vinculades a la Sobirania Alimentària en el context de la Catalunya Central.

Amb aquesta investigació hem conclòs també que els municipis s'enfronten amb escasses eines a problemàtiques difícils d'abordar per la seva complexitat, la gran quantitat d'agents que s'hi veuen involucrats, les limitacions en les competències municipals i l'entramat d'interessos que s'hi han anat generant al voltant. Per això és tant important col·laborar a l'hora de buscar solucions i compartir els avenços obtinguts tal i com planteja la XaSACC, aprofitant així les respostes innovadores dels diferents municipis per posteriorment generar transformacions a la resta de la regió.

L'existència dels diferents projectes i mesures que hem conegut al llarg de la investigació demostren que hi ha voluntat política per dur a terme una transició d'un model d'alimentació capitalista cap a la Sobirania Alimentària, i tot i aquests avenços, difícilment podríem parlar d'una consolidació del model agroecològic en els municipis petits de Catalunya Central. Vàries

accions s'han dut a terme en forma de projectes pilot i requereixen continuïtat en el temps per poder assolir les metes establertes, aleshores el paper de la XaSACC com a òrgan estable més enllà dels canvis de color polític serà molt favorable en aquest sentit, al mateix temps que ha de desenvolupar una funció de control per evitar que la integració de l'agroecologia en el discurs municipal perdi el seu component més transformador per intentar satisfer els interessos polítics i econòmics que es desprenen del model actual. Paral·lelament, la consolidació de la xarxa ajudarà a combatre un altre dels grans buits identificats com és la falta de recursos econòmics i humans destinats a les polítiques d'aquesta naturalesa en l'esfera local, permetent així el desenvolupament de projectes més estructurats i operatius que deixin enrere la precarietat administrativa.

Aquests dos últims punts estan estretament vinculats al nivell de col·laboració amb els òrgans administratius superiors. A partir dels testimonis dels entrevistats hem conclòs que les esferes superiors a la local mostren molt poc compromís amb la transició ecosocial i això genera grans entrebancs als municipis. Davant d'aquest escenari, la XaSACC amb el pas del temps ha d'aconseguir aglutinar el màxim de suports possibles per esdevenir un grup d'interès consolidat i disposar així de més poder de negociació en clau de territori a l'hora d'impulsar polítiques públiques a favor de la Sobirania Alimentària i l'agroecologia. La seva capacitat d'incidència política dependrà en gran mesura de l'habilitat de la xarxa per transmetre a la ciutadania la importància de les implicacions socials, econòmiques i ambientals del sistema alimentari, una consciència que a la llarga pot desembocar en una pressió popular a escala autonòmica, estatal o fins i tot europea favorable a una revalorització dels criteris que en regeixen el funcionament.

Un altre aspecte en el que també caldrà centrar molts esforços és en la gran distància que s'ha identificat entre la majoria d'agricultors i ramaders convencionals respecte les pràctiques més sostenibles i respectuoses amb els valors de la Sobirania Alimentària. Durant la investigació s'ha posat de manifest l'escassa articulació de la producció primària amb enfocament agroecològic i la necessitat de superar aquesta posició residual per implantar un model de producció d'aliments saludables, de bona qualitat i culturalment adequats pel territori. Sense un paper protagonista per aquells que comencen tot el cicle la transició cap a un nou paradigma serà únicament simbòlica.

Un canvi de tals dimensions ha de ser plantejat a llarg termini, sent conscients de les limitacions i desconfiances que presenta el sector agroramader de Catalunya Central a l'hora de treballar conjuntament entre diferents explotacions o de col·laborar amb l'administració. Aquí la XaSACC ha d'aconseguir consolidar-se en el temps i esdevenir un espai protagonista en la defensa d'un nou model d'alimentació, una legitimitat que li ha de permetre acostar-se al territori i acompanyar el canvi des de la proximitat. Més enllà de promoure la difusió de coneixements i experiències replicables en termes de Sobirania Alimentària, cal que la xarxa pressioni l'administració pública perquè accedeixi a donar més suport econòmic i logístic per tots aquells recursos i infraestructures necessàries per a les fases de transformació, distribució i comercialització.

I per últim, hem parlat d'una gran limitació que afecta directament a les polítiques alimentàries en clau de Sobirania Alimentària com és l'insuficient compromís de la població a l'hora de consumir productes ecològics de proximitat. Tot i tractar-se d'un tema que ha anat guanyant rellevància i es percep que cada vegada genera més interès/preocupació, la limitada implicació amb les pràctiques de consum coherents amb un model de Sobirania Alimentària planteja

un escenari amb grans desafiaments per resoldre. Aquí la XaSACC podria ajudar a revertir aquesta tendència mitjançant programes d'informació, sensibilització i canvi d'hàbits vers la Sobirania Alimentària i totes les seves implicacions, no només des de l'òptica del consumidor sinó posant al centre també les necessitats i el valor del sector productor agroecològic.

Lluny de plantejar un horitzó immòbil incapaç de revertir l'actual tendència, amb aquest treball s'ha intentat problematitzar una qüestió de vital importància precisament per posar de manifest tot el camí que encara queda per recórrer. Sembla evident que desenvolupar sistemes alimentaris culturalment adequats, justos i sostenibles és difícilment compatible amb el marc de l'economia capitalista, ja que representen dues formes totalment oposades d'entendre la vida. Cal no oblidar que les polítiques alimentàries no només persegueixen millorar l'alimentació sinó que també són una forma de combatre les injustícies i la irracionalitat del sistema al perseguir una revalorització dels criteris sota els que es regeix la política, l'economia, la cultura i en definitiva tot el model de societat que se'n desprèn. Davant les tendències egocentristes i excloents imperants, la Sobirania Alimentària es presenta com una finestra d'oportunitat per plantar la llavor d'una nova comunitat que amb els anys aconsegueixi fer germinar valors com la solidaritat, la justícia social i el respecte pel medi ambient. Esdevé una obligació, doncs, seguir treballant per a que la societat civil i l'administració interioritzin aquests discursos, prenguin consciència de l'enorme necessitat de modificar el paradigma actual i es facin passos valents i decidits per acabar amb els privilegis d'uns pocs per, d'aquesta manera, posar al centre els drets i el benestar de tot el conjunt de la població.

LIMITACIONS I PROPOSTES DE CONTINUÏTAT DE RECERCA

En aquesta investigació s'ha realitzat una aproximació a les principals barreres amb les que s'enfronten les polítiques amb clau de Sobirania Alimentària als municipis de Catalunya Central, tot i que al tractar-se d'una qüestió amb implicacions directes sobre una gran diversitat d'esferes i temàtiques, són moltes les línies d'investigació que es podrien explorar a posteriori.

Val a dir que les limitacions temporals i relatives a l'extensió del present Treball de Fi de Màster han impedit dur a terme un anàlisi amb més profunditat sobre la realitat del territori. En aquest sentit hagués estat molt interessant poder comptar amb un major nombre d'entrevistats per aportar una visió encara més realista i representativa del conjunt de municipis de la zona. Disposar de més temps i recursos per submergir-se en el territori probablement hagués permès la possibilitat de conèixer directament l'opinió del sector primari i la realitat del seu dia a dia, com també un major nombre de representants d'administracions o moviments socials que participen directa o indirectament amb la XaSACC. Donat que aquesta encara es troba en una fase molt inicial seria molt interessant fer un seguiment dels seus avenços per conèixer en quin grau s'estan complint els objectius establerts. Aquí seria de gran ajuda per tots els agents implicats la creació d'un manual de bones pràctiques, una base de dades pública en la que s'hi incloguin tots aquells projectes de Sobirania Alimentària exitosos per tal d'ajudar a visibilitzar-ne la seva viabilitat i potenciar-ne la seva rèplica a escales superiors, amb informació exhaustiva que reculli els objectius, les accions plantejades, l'equip tècnic que el forma, el pressupost assignat, etc.

Una altra línia d'investigació molt rellevant de la que aquest treball no s'ha pogut ocupar degut a la falta de temps i d'informació és la relació entre la Sobirania Alimentària i les emergències alimentàries, per veure com es podria articular una resposta que s'allunyi de l'assistencialisme

i que promogui l'apoderament i la resta de valors de la Sobirania Alimentària en un territori rural com la Catalunya Central.

I per últim, afegir que seria molt pertinent una investigació centrada exclusivament en la realitat i les dificultats que experimenten les dones, ja que tradicionalment l'agricultura i la ramaderia s'han pensat en masculí. Aleshores, en un context on cada vegada són més les dones que es decideixen a emprendre projectes agroecològics de Sobirania Alimentària, resulta vital centrar esforços teòrics en aquesta direcció per acabar amb la seva invisibilitat i afavorir-ne el desenvolupament.

BIBLIOGRAFIA

- Josep Manel Busqueta, Clara Griera, Pau Llonch, Ivan Gordillo, Elena Idoate, Isabel Benítez Jordi Oliveras, Roc Padr, Oleguer Presas, Xavi Urbano, Helena Ojeda, Isabel Vallet, Carles Muntaner i Alfons Pérez. Sobiranes. Una proposta contra el capitalisme. Barcelona: Espai la Fàbrica, 2017.
- Eduardo Sevilla i Manuel González. Introducción a la agroecología como desarrollo rural sostenible. Madrid: Grupo Mundi-Prensa, 2000.
- MilanUrbanFoodPolicyPact. http://www.foodpolicymilano.org/wp-content/uploads/2015/10/Milan-Urban-Food-Policy-Pact-_SPA.pdf (data de consulta: 2 de febrer del 2019).
- Red de Ciudades por la Agroecología. “Misión y Visión”. <http://www.ciudadesagroecologicas.eu/el-proyecto-de-red/> (data de consulta: 19 de febrer del 2019).
- XaSACC, Esborrany Manifest Xarxa per la Sobirania Alimentària de la Catalunya Central.
- Institut d’Estadística de Catalunya. Població empadronada per grandària del municipi. <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=248> (data de consulta: 23 de febrer del 2019).
- MilanUrbanFoodPolicyPact. http://www.foodpolicymilano.org/wp-content/uploads/2015/10/Milan-Urban-Food-Policy-Pact-_SPA.pdf (data de consulta: 2 de febrer del 2019).
- Josep Manel Busqueta, Clara Griera, Pau Llonch, Ivan Gordillo, Elena Idoate, Isabel Benítez Jordi Oliveras, Roc Padr, Oleguer Presas, Xavi Urbano, Helena Ojeda, Isabel Vallet, Carles Muntaner i Alfons Pérez. Sobiranes. Una proposta contra el capitalisme. Barcelona: Espai la Fàbrica, 2017.
- Daniel López, Nuria Alonso i Pedro M. Herrera. Políticas Alimentarias Urbanas para la Sostenibilidad: análisis de experiencias en el Estado Español, en un contexto internacional. Madrid: Fundación Entretantos, 2018.
- Carles Soler i Fernando Fernández. Estudio de la propiedad de tierras en España. Concentración y acaparamiento. Bilbao: Agencia Vasca de Cooperación, 2015.
- Christopher J. L. Murray. “Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017”. Lancet 393, 2019. <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2819%2930041-8> (data de consulta: 25 març del 2019).
- Elisa Oteros, Nerea Morán, J.L. Fernández-Casadevante i Daniel López. Arraigar las Instituciones. Propuestas de Políticas Agroecológicas desde los Movimientos Sociales. Madrid: Libros en Acción, 2017.

- Quim Brugué, comunicació personal, 5 de novembre del 2019, Màster en Polítiques Socials i Acció Comunitària de l'IGOP.
- Marta G. Rivera-Ferre, comunicació personal, 19 de novembre del 2019, Màster en Polítiques Socials i Acció Comunitària de l'IGOP.
- European Coordination Via Campesina. “¡Soberanía Alimentaria ya!”. https://viacampesina.org/en/wp-content/uploads/sites/2/2018/02/Food-Sovereignty-a-guide-ES-version-low-res.pdf?fbclid=IwAR0QHICFc00huAEM5T6tBslh3qy1CSJmjGaxAq2NhD0fEqEIA1-nZ3jyE_8 (data de consulta: 21 de març del 2019).
- Ariadna Pomar i Guillem Tendero. Ja volem el pa sencer. Respostes a la pobresa alimentària en clau de Sobirania Alimentària. Barcelona: ASAC, 2015.
- Josep Manel Busqueta, Clara Griera, Pau Llonch, Ivan Gordillo, Elena Idoate, Isabel Benítez Jordi Oliveras, Roc Padr, Oleguer Presas, Xavi Urbano, Helena Ojeda, Isabel Vallet, Carles Muntaner i Alfons Pérez. Sobiranes. Una proposta contra el capitalisme. Barcelona: Espai la Fàbrica, 2017.
- Daniel López, Nuria Alonso i Pedro M. Herrera. Políticas Alimentarias Urbanas para la Sostenibilidad: análisis de experiencias en el Estado Español, en un contexto internacional. Madrid: Fundación Entretantos, 2018.
- Arran de Terra és una associació que promou l'Agroecologia i la Sobirania Alimentària, fomentant la producció ecològica i el consum de proximitat, la cohesió territorial i social, la justícia social i ambiental, i la conservació dels ecosistemes i recursos naturals.
- Nerea Morán, Isabel Vara, Lúdia García, David Gallar, i Ana Moragues. Movimientos sociales y ayuntamientos: aprendizajes del trabajo conjunto. Soberanía Alimentaria. Biodiversidad y Culturas, número 34 (març del 2019): <https://soberaniaalimentaria.info/numeros-publicados/69-numero-34/643-movimientos-sociales-y-ayuntamientos> (data de consulta: 22 de maig del 2019).
- Daniel López, Nuria Alonso i Pedro M. Herrera. Políticas Alimentarias Urbanas para la Sostenibilidad: análisis de experiencias en el Estado Español, en un contexto internacional. Madrid: Fundación Entretantos, 2018.
- Ariadna Pomar, Nicola Duran, Gonzalo Gamboa, Rosa Binimelis i Guillem Tendero. Arran de Terra II. Indicadors de Sobirania Alimentària a Catalunya. Barcelona: Entrepobles, 2018.
- Gemma Flores, Adrià Martí i Patrícia Homs. El canvi d'escala: un revulsiu per la sostenibilitat del cooperativisme agrecològic. Santa Coloma de Queralt: l'Aresta, 2017.
- Madrid Agroecológico. “Manifiesto por una compra pública alimentaria saludable y sostenible”. <http://madridagroecologico.org/manifiesto-por-una-compra-publica-alimentaria-sana-y-sostenible/> (data de consulta: 12 de març del 2019).

ANNEXES

GUIÓ ORIENTATIU DE L'ENTREVISTA:

Contextualització, orígens i motivacions:

- On es situa l'origen de les primeres mesures municipals a favor d'un model de Sobirania Alimentària? Quines varen ser les motivacions que van portar a prendre aquesta direcció?
- Com es va elaborar el diagnòstic del territori per tal de conèixer les necessitats més importants en termes de polítiques alimentàries?
- Per què es va decidir formar part de la XaSACC?
- Quins objectius estructurals es persegueixen a mig i llarg termini?

Polítiques públiques i àmbits d'acció:

- Ara m'agradaria preguntar sobre les polítiques públiques concretes que heu implementat en el vostre cas, enteses com totes aquelles mesures amb participació de l'administració coherents amb la visió agroecològica i de Sobirania Alimentària.

1- Governança i activació social: creació d'òrgans consultius o de participació per les polítiques alimentàries com els consells alimentaris locals, estructures de coordinació inter/ intra administrativa i multinivell, enfortiment del teixit associatiu, desenvolupament d'infraestructures comunitàries com obradors, cuines, escorxadors...

2- Investigació, comunicació, educació i canvi d'hàbits: campanyes per fomentar el consum d'aliments locals, cooperació amb institucions locals de investigació, desenvolupament de dades orientades a la sensibilització, programes de comunicació sobre qüestions de la dieta, accions formatives sobre la salut o les implicacions socioecològiques del sistema alimentari.

3- Accés i equitat: promoció de punts de venda d'aliments saludables en zones de rendes baixes, vinculació amb els recursos assistencials com ara menjadors socials o bancs d'aliments, compra pública en equipaments socials o programes d'inserció sociolaboral vinculats a la producció agrària sostenible.

4- Cicles ecològics i perspectiva d'agrosistema: restauració dels ecosistemes agraris i descontaminació química dels sòls, foment de la producció ecològica, foment de les varietats agrícoles tradicionals i foment de la ramaderia extensiva.

5- Producció i relacions camp-ciutat: inclusió de la producció agrària en la planificació territorial urbana i metropolitana, lleis i reglaments orientats a la protecció dels usos agraris del sòl, cooperació intermunicipal pel foment de sistemes alimentaris ciutat-regió, foment d'horts urbans i bancs de terres.

6- Proveïment i distribució: diversificació i visibilització dels punts de venda d'aliments locals, foment de l'emprenedoria en la producció, comercialització amb enfocament agroecològic, accés a infraestructures logístiques i de distribució i accés a finances.

Coordinació entre administracions/Integralitat de les polítiques:

- Disposeu d'un òrgan/departament exclusivament dedicat a la promoció de polítiques agroecològiques? En cas de que no sigui així, des d'on es gestionen?
- Disposeu de personal tècnic expert en el camp de l'agroecologia i la Sobirania Alimentària?
- Amb qui col·laboreu en cas de necessitar assessorament tècnic expert?
- Com valoraries la coordinació entre els diferents nivells administratius? Considera que enriqueix el procés o bé esdevé una dificultat a l'hora d'avançar en aquest model?
- Opineu que els òrgans administratius d'escala autonòmica comparteixen aquesta visió sobre les polítiques alimentàries? O més aviat tendeixen a reforçar el model agroindustrial imperant?
- Les competències (supra)municipals són suficients per avançar cap a un model més sostenible i respectuós amb els drets de les persones?

Cooperació amb altres municipis o entitats

- Com valoraríeu la relació amb altres municipis a l'hora de compartir recursos, experiències i coneixements en aquest camp?
- Com valoreu l'existència d'estudis i recursos al voltant d'aquest camp? Considereu que és relativament fàcil obtenir aquest tipus d'informació o bé trobeu dificultats a l'hora de identificar fonaments teòrics?
- La bibliografia existent assenyala que els moviments socials esdevenen un element clau en la coproducció de polítiques degut a la seva experiència acumulada i esperit emprenedor. En el cas del vostre territori, han tingut un paper protagonista o més aviat han estat poc actius?
- Us heu trobat amb dificultats a l'hora de col·laborar o incorporar determinats actors de la societat? A què es deu aquesta falta de interès?
- Consideres que els canvis de color polític poden esdevenir una limitació a l'hora de donar continuïtat als projectes?
- A partir de l'experiència acumulada en el camp de l'agroecologia i la Sobirania Alimentària, quins elements considereu com a imprescindibles a l'hora de implementar polítiques i mesures en aquesta direcció? Algún específic del vostre territori?
- D'altra banda, quins són els principals entrebancs que dificulten aquesta transició?
- Quina valoració es fa sobre la normativa existent en relació a la promoció de sistemes alimentaris locals i sostenibles?

